

Схема вимірювання краніометричних ознак хижих ссавців на прикладі родини Мустелові (Mustelidae)

С. Філіпенко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Scheme of Measurements for Craniometry of Carnivores Exemplified on the Family Mustelidae. — Filipenko, S. — Generalized scheme of craniometric characters of mustelids is presented. The scheme includes 18 metrical characters. All craniometric characters are divided on 5 groups: overall, braincase, rostrum, mandible, and dental. Possible applications of craniometric characters are diagnostics of closed species, differentiation of age and sex groups, analysis of geographic variation and ecomorphological differentiation of species etc.

Однією з важливих задач природничих музеїв є накопичення та збереження зразків біологічного походження. Для зберігання чисельних серій зразків у музеях існують фондові колекції. Зоологічні музеї не є виключенням і у своїх фондах накопичують відносно об'ємні серії зразків різних видів тварин, що дозволяє проводити порівняльні дослідження, у т. ч. вивчення морфологічної мінливості в межах видів та видових груп.

Відомо, що морфологічні відмінності обумовлені екологічними умовами існування виду. Екологічна диференціація передуює морфологічній та відіграє ключову роль на початкових етапах внутрішньовидової дивергенції. Дослідження екоморфологічних особливостей видів дає змогу виявляти закономірності мінливості ссавців, вікові зміни, статеві відмінності. Види мустелових є одним зі зручних об'єктів дослідження морфологічних змін, оскільки характеризуються низкою важливих для дослідження особливостей: високі показники таксономічного багатства, висока екоморфологічна диференціація видів, значна увага колекторів до цієї групи і наявність достатніх для вивчення серій, середні розміри тіла.

Краніометричні ознаки мають ряд переваг при вивченні мінливості поміж інших морфологічних ознак. По-перше, вони піддаються точному вимірюванню незалежно від тривалості зберігання матеріалу. По-друге, є доступність краніологічного матеріалу (багато музеїв мають у своїх колекціях достатню для дослідження кількість краніологічного матеріалу). Також потрібно зазначити, що такі дослідження даної групи можливо проводити в основному лише на колекційному матеріалі, через рідкісність та охоронний статус цих видів.

На сьогоднішній день існує великий масив джерел стосовно краніометрії хижих, зокрема й родини Mustelidae. Пропонуються різні кількості та різні комбінації метричних ознак, їхня кількість коливається переважно від 6 до 30. В основу авторської схеми вимірів покладено схему, запропоновану для аналізу ссавців фауни України (Загороднюк, 2012). Головною особливістю авторської схеми є виокремлення блоку зубних ознак. Схема включає 18 ознак, важливих для вивчення різних форм мінливості мустелових. Вона використовується автором у дослідженнях цієї родини і апробована на двох модельних видах (*Mustela nivalis*, *Martes foina*).

Загальні виміри черепа. Кондилобазальна довжина (LCB) — відстань від дистальної частини міжщелепної кістки до потиличних виростків; вилична ширина (Zyg) — відстань між крайніми точками виличних дуг; ширина мозкової капсули (Vcra) — відстань між крайніми точками мозкової капсули (по слуховим отворам); висота мозкової капсули (Hcra) — відстань від слухових барабанів до міжтім'яної кістки; міжорбітальний проміжок (IOR) — ширина міжочного проміжку у найвужчому місці; посторбітальне звуження (POR) — ширина заорбітального звуження.

Потилична область: довжина слухового барабана (BUL) — відстань від заднього краю слухового проходу до переднього краю барабану; югулярна ширина (JUG) — ширина між передніми краями яремних отворів; мастоїдна ширина (MB) — між зовнішніми краями мастоїдних виростків.

Ростральна область: ростральна висота (RON) — висота рострума від основи передкутніх зубів до основи носових кісток; ширина носового відділу черепа (B-Nas) — відстань між зовнішніми краями рострума при основі іклів; довжина кісткового піднебіння (PtL) — від заднього краю піднебінних кісток до переднього краю міжщелепних кісток.

Зубна система: повна довжина верхнього зубного ряду (DIM) — найбільша довжину зубів у верхній щелепі, від переднього краю різців до заднього краю останнього кутнього; «іклова» довжина зубного ряду (DCM) — відстань від переднього краю ікла до заднього краю останнього кутнього; ширина між зубними рядами (DMM) — відстань між зовнішніми краями кутніх (на рівні «хижого» зуба); основна довжина зубного ряду мандибули (dcm) — найбільша довжина зубів у нижній щелепі, від переднього краю різців до заднього краю останнього кутнього.

Мандибула: довжина мандибули (MLbas) — відстань від суглобового відростка до переднього краю зубної кістки; висота мандибули (MHmax) — відстань від вершини вінцевого відростка до прогину при основі кутнього відростка мандибули.

Краніометричні ознаки можуть використовуватися для вивчення екоморфологічної диференціації внутрішньовидових груп мустелових (географічних, статевих, вікових), а також для діагностики морфологічно близьких видів (куниця, тхори, норки).